

Imam Khomeini's political behaviorism in recruiting people to realize the revolution and the ideal political system

Mahdi Abbasi*

Abstract

Political psychology and political behaviorism are approaches based on which a better understanding of the effects of political leaders in the occurrence and victory of social changes can be achieved. The aim of the current research is to try to answer this question: How was the personality and political behavior of Imam Khomeini effective in attracting people to realize the revolution and the ideal society? The hypothesis is that Imam Khomeini's personality and political behavior, which is a result of his special type of upbringing and political-Islamic ethics, is followed as a model of behavior by different people and as a result, it has led to their mobilization and participation in revolutionary and post-revolutionary political-social developments. In order to explain the issue, Carl Rogers' humanistic psychology has been chosen as the theoretical framework of the current research, in order to better understand the prominent elements of Imam Khomeini's personality and character. Then his spiritual influence on people and setting the stage for cooperation during the revolution and its continuation will be carefully examined. In this research, content analysis and document-library methods have been used to collect data and analyze them to answer the research questions.

Keywords: Political psychology, political behaviorism, humanistic psychology, Imam Khomeini, revolution, ideal society.

* Assistant Professor, Department of Political Science, Payam Noor University, Tehran, Iran,

abbasi_m@pnu.ac.ir

Date received: 04/01/2023, Date of acceptance: 20/04/2023

Introduction

Based on political psychology, Imam Khomeini, as one of the prominent personalities of the Islamic world in the 20th century, was able to attract the sympathy and support of different sections of the society by relying on the Islamic worldview and his personal merits, and organize the great movement of the Islamic Revolution and bring it to victory. He is one of the few people in the contemporary history of Iran who knew the rules of political life of the people well and aligned and transformed it with the political teachings of Islam. Therefore, examining their behavioral, educational and political dimensions can encourage the current and future generations with their outstanding features as a behavioral model and reference. In this article, after dealing with the humanistic psychology of Rogers, we intend to determine the interaction factors between the political personality and the leadership style of Imam Khomeini and the observance of political and Islamic ethics in it and form the component. We discuss also the political behavior of Imam Khomeini in line with the Islamic Revolution and the establishment of the Islamic Republic of Iran.

Materials and Methods

In this research, by referring to his books, articles, speeches and writings and in some cases the description of the people around him, an attempt has been made to study the personality traits of Imam Khomeini according to the above-mentioned components and then present some examples. Few works have been exclusively about Imam Khomeini's political behaviorism from the perspective of Carl Rogers' humanistic psychology in order to understand the attractive subject of people and masses in the process of revolution and post-revolutionary political system. Meanwhile, this article, considering the importance of the subject, has tried to make a theoretical and analytical contribution in this field.

Discussion and Result

Referring to the theories of Rogers, this article explains the personality characteristics of Imam Khomeini in attracting people in the process of Islamic revolution. Then, by citing examples of his political behavior in order to attract and influence people for the realization of the revolution and the ideal society, it is pointed out and finally, these characteristics are examined from a comparative point of view. The first important feature in Imam Khomeini's political behavior is the dynamic of his personality, which includes monotheism, rationality, and scientism. The secret dimensions of his active

personality are his mystical, moral and educational character, through which he was able to create maximum influence in the minds of the audience. The other important characteristic of his political behavior, according to Rogers' psychology, is being without a mask, which examples include honesty in words and behavior, avoiding luxuries, simplicity and courage in realization Self and readiness to gain experience. Also, Imam Khomeini's existential life, in which attention to the truth, adherence to the Sharia, awareness and sincerity, are among the other factors that attract people to him in order to achieve the revolutionary goals. In addition, with regard to his faith in the goal, self-confidence and his own decision and standing in the face of obstacles, Imam Khomeini is a clear example of trust to the organism in Rogers' thinking. The feeling of freedom is one of the other characteristics of Imam Khomeini. Finally, we should mention the creativity in Imam Khomeini's character. In other words, having new and dynamic ideas and creating culture shows the spiritual influence of Imam Khomeini's political and cultural literature, which originated from the Quranic and religious teachings and along with the victory of the revolution, brought about a change in the general culture and literature of the Iranian people.

Conclusion

The main purpose of this article was the political behavior of Imam Khomeini based on the humanistic psychology of Carl Rogers in attracting people in the Islamic revolution process and establishing an ideal system. He had a continuous and forward-looking process in realizing his goals. The coordinates of his vision include criteria such as monotheism, rationalism and scientism. His characters include moral character, mysticism, education and seriousness, striving, hardiness, which all indicate the dynamics of personality. This dynamism is evident in the way Imam Khomeini interacts with the scholars, elites, masses of people. In addition, in his support for the disadvantaged, he also sees mutual trust between the people and him and aligning the seminary and the university. From the point of view of political psychology, it is possible to emphasize the charismatic as well as the rational and pragmatic dimensions of Imam Khomeini, which are all reflected in the framework of Rogers' humanistic psychology, and these dimensions can be seen in the evolution of the Iranian Islamic Revolution, from the beginning to the victory and also during the formation and stabilization of the Islamic Republic as an ideal system.

References

- Abdul Maliki, Saeed (2016), *Political Psychology*. Tehran: Payam Noor University Press [in Persian].
- Barzegar, Ebrahim (2012), *Political Psychology*, Tehran: Samt Publications [in Persian].
- Barzegar, Ebrahim (2013), *Imam Khomeini's Political Thought: Politics as Sarat*, Tehran: Samt Publications [in Persian].
- Dehghani, Jalaluddin (2013), *Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran*, Tehran: Samt Publications [in Persian].
- Derakhsha, Jalal and Sayyed Mehdi Mousavinia (2017), "Components of worthy governance in the Prophet's government history", *Scientific and Religious Research Quarterly*, Spring and Summer 2017, Number 1 [in Persian].
- Farsian, Mohammad Reza and Pour Manouchehri, Ali (2017), "Continuity of the Islamic Revolution in the light of ethical political jurisprudence with an approach based on the views of Imam Khomeini", *Quarterly Journal of Political Thought in Islam*, Volume 4, Summer, Number 16 [in Persian].
- Fawzi, Yahya (1384), *Imam Khomeini's political thought*. Qom: The Representative Body of the Supreme Leader in the university [in Persian].
- Haji Hassan, Maliha and Zahid Ghafari Hashjin (2017), "Leadership components of Imam Khomeini in the process of the Islamic Revolution (with emphasis on the structural dimension)", *Islamic Revolution Quarterly*, Year 8, Winter, Number 29, pp. 26-39 [in Persian].
- Imam Khomeini (1368), *Divine and political testament*, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance [in Persian].
- Imam Khomeini (1378), *The Book of Imam: Collection of Works of Imam Khomeini*, Volume 22, Tehran: Imam Khomeini Publishing Institute [in Persian].
- Jarjani, Ali bin Mohammad (1370), *Al-Tarifat*, Vol. 7, translated by Imran Alizadeh, Tehran: Nasser Khosrow [in Persian].
- Kharstani, Ismail and Fatemeh Seifi (2014), "Objectives and Principles and Moral Education from Imam Khomeini's Point of View", *Cultural Engineering Quarterly*, No. 86, Winter 2014 [in Persian].
- Khosravi, Hassan (2013), *Constitutional Rights*, Tehran: Payam Noor Publications [in Persian].
- Motahari, Morteza (1368), *Collected Works*, Tehran: Sadra [in Persian].
- Mousavi Ardabili, Abdul Ghani (1381), *Imam Khomeini's expositions of philosophy*. Tehran: Imam Khomeini Publishing Institute [in Persian].
- Naqi Faqihi, Ali (1387), "Man from the perspective of Islam and its comparison with Rogers", *Islamic Studies and Psychology Quarterly*, second year. Fall and Winter, No. 3, pp. 69-74 [in Persian].
- Pirouz, Ali Agha (1391), *Management approach under the leadership of Imam Khomeini*, Tehran: Research Institute of Islamic Culture and Thought [in Persian].

263 Abstract

- Qasimpour, Ramadan and Ghafari, Zahid and Keshavarz, Abbas (2016), "Components of Imam Khomeini's political behavior in attracting people according to Adler's point of view", *Islamic Revolution Research Quarterly*, 7th year, winter, number 25 [in Persian].
- Rafi, Hassan. (1383), *Erikson, his own child and the architect of identity*. Tehran: Danje Publishing [in Persian].
- Rahbar, Abbas Ali and Shahwandi, Bijan (2016), "Examination of Five Moral Indicators in Imam Khomeini's Thoughts and Actions", *Matin Research Journal*, Volume 19, Fall, Number 76 [in Persian].
- Rezaian, Ali (1372), "Self-management", *Danesh Management Quarterly*, Spring, No. 22 [in Persian].
- Rezaian, Ali and colleagues. (2013), "A practical model of self-management, based on Imam Khomeini's book of forty hadiths", *Strategic Management Thought Quarterly*. Volume 8, Spring and Summer, Number 8, pp. 24-30 [in Persian].
- Rogers, Carl (1961), *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*, London: Routledge.
- Seyed Mohammadi, Reza (2012), "Political Psychology of World Leaders", *Azad Shahr Political Studies Quarterly* [in Persian].
- Shamlou, Saeed (1390), *Schools and theories in personality psychology*, Tehran: Rushd Publications [in Persian].
- Shidaiyan, Hossein (1378), "A brief look at Imam Khomeini's innovations in theorizing and leadership of the revolution", *Hasson Quarterly*, Winter, No. 18, pp. 17-98 [in Persian].
- Sohrabi, Faramarz (2013), personality flourishing and phenomenological explanation of Imam Khomeini's personality, Tehran: Arouj [in Persian].
- Sohrabi, Mohammadreza (1397), "The Psychology of Imam Khomeini's Personality Based on Carl Rogers' Healthy Human", *Cultural Psychology Quarterly*, Spring and Summer 1397, Number 1 [in Persian].
- Sotoudeh, Amir Reza (1381), *Unsaid stories from the life of Imam Khomeini*, Tehran: Panjere Publications, Volume 1 [in Persian].
- Zakir Salehi, Gholamreza (1378), "An example of assignments in Imam Khomeini's thought", *Misbah Quarterly*, Year 8, Number 30 [in Persian].

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

رفتارشناسی سیاسی امام خمینی (ره) در جذب افراد برای تحقق انقلاب و نظام آرمانی

مهدی عباسی*

چکیده

روان‌شناسی سیاسی و رفتارشناسی سیاسی از رهیافت‌هایی هستند که می‌توان بر اساس آنها به درک بهتری از تأثیرات رهبران سیاسی در وقوع و پیروزی تحولات اجتماعی نایل آمد. هدف پژوهش حاضر، تلاش برای پاسخ به این سؤال است که چگونه شخصیت و رفتار سیاسی امام خمینی در جذب افراد برای تحقق انقلاب و جامعه‌ی مطلوب، موثر بوده است؟ فرضیه‌ای که به دنبال سؤال مزبور مطرح می‌شود این است که شخصیت و رفتار سیاسی امام خمینی که ناشی از نوع خاص تربیت و اخلاق سیاسی - اسلامی وی می‌باشد، به عنوان الگوی رفتاری از طرف افراد مختلف دنبال شده و در نتیجه به بسیج و مشارکت آنها در تحولات سیاسی - اجتماعی انقلابی و پساانقلابی منجر شده است. برای تبیین موضوع، نظریه‌ی روان‌شناسی انسان‌گرای کارل راجرز به عنوان چارچوب نظری پژوهش حاضر انتخاب شده است تا مولفه‌ها و شاخصه‌های برجسته در شخصیت و منش امام خمینی بهتر شناخته شود. سپس نفوذ معنوی ایشان در آحاد مردم و زمینه‌سازی برای همکاری در جریان انقلاب و تداوم آن مورد بررسی دقیق قرار خواهد گرفت. در این پژوهش از روش تحلیل محتوا و اسنادی - کتابخانه‌ای نسبت به جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل آنها جهت پاسخ‌دهی به سؤالات پژوهش استفاده شده است.

کلیدواژه‌ها: روان‌شناسی سیاسی، رفتارشناسی سیاسی، روان‌شناسی انسان‌گرا، امام خمینی، انقلاب، جامعه‌ی آرمانی.

* استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، abbasi_m@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۳

۱. مقدمه

روانشناسی سیاسی (political psychology)، حوزه‌ی مطالعات میان‌رشته‌ای برای درک رفتار سیاسی و شخصیت سیاستمداران از دیدگاه روان‌شناختی است. رابطه‌ی دوسویه‌ی حاکم بر سیاست در روان‌شناسی، بیانگر درک سیاست از منظر روان‌شناسی و درک روان‌شناسی از منظر سیاست محسوب می‌شود (عبدالملکی، ۱۳۹۶). روان‌شناسی سیاسی، رسالت فهم رفتارهای فردی و جمعی در متن زندگی سیاسی را بر عهده دارد. این حوزه درصدد فهم و تحلیل زمینه‌های شخصیتی و محیطی و تأثیر و تأثرات هر یک از آنها در بروز یا به تعویق افتادن رفتاری خاص در انسان‌ها و امکان پیش‌بینی رفتارهای احتمالی در این مورد است. از سوی دیگر، شخصیت‌شناسی سیاسی نیز به عنوان شاخه‌ای از روان‌شناسی سیاسی، عمدتاً بر فهم فرایندهای روان‌شناختی فردی و جمعی متأثر از علایق، انگیزه‌ها، سوابق، محرک‌ها، ادراکات، ارزش‌ها، شناخت، یادگیری، جامعه‌پذیری و مؤلفه‌های فرهنگی جهت درک ساختارهای سیاسی، تعاملات سیاسی و فرایندهای سیاسی تأکید می‌کند و درصدد است به برخی از ضروری‌ترین سؤال‌های سیاسی اولیه از قبیل این‌که چگونه انسان گرایش سیاسی اولیه را می‌آموزد؟ چگونه افکار او شکل می‌گیرد؟ چگونه می‌تواند تبدیل به یک شخصیت سیاسی در جهان سیاست شود؟ و غیره، پاسخ دهد. بر این اساس، روان‌شناسی سیاسی بر شخصیت و نحوه تفکر رفتار افراد در صحنه سیاسی تأثیر گذاشته و در عین حال تحت تأثیر تجارب افراد نیز قرار دارد.

از مفهوم شخصیت در ارزیابی گسترده‌ای از رفتارهای سیاسی استفاده شده است که در این میان می‌توان به روان‌شناسی رهبران سیاسی اشاره کرد. سیاست نیز بخش غیر قابل تفکیک از تاریخ زندگی انسان‌ها بوده و فعالیت‌های سیاسی در نهادهایی ظاهر می‌شود که به واسطه‌ی آنها زمام امور یک ملت در دست گرفته می‌شود تا بیانگر اراده‌ی آنها در تحقق آمال باشد. انقلاب و تحولات اجتماعی نیز جزء جدانشدنی جوامع بشری است و انسان همواره برای تغییر وضع موجود تا رسیدن به وضع مطلوب به تلاش و کوشش می‌پردازد. لذا برای رسیدن به کمال مطلوب، نیازمند محیط اجتماعی متکی بر قانون است.

بنابراین با توجه به مقدمات فوق می‌توان گفت که روان‌شناسی سیاسی عرصه‌ای جدید در علوم سیاسی است که زمینه را برای توضیح بسیاری از جنبه‌های رفتار سیاسی فراهم کرده و به دنبال تبیین وضع عمومی رفتارهاست. در این راستا، بررسی رفتارهای شخصیت‌های سیاسی، یکی از حوزه‌های مطالعات سیاسی به شمار می‌آید. بر همین اساس، امام خمینی به عنوان یکی

از شخصیت‌های برجسته‌ی جهان اسلام در قرن بیستم توانست با تکیه بر جهان‌بینی اسلامی و شایستگی‌های فردی خویش، همدلی و همیاری اقشار مختلف جامعه را جلب کرده و حرکت عظیم انقلاب اسلامی را در ایران سازمان‌دهی کند و به پیروزی برساند. امام خمینی یکی از معدود افراد در تاریخ معاصر ایران است که قواعد زندگی سیاسی مردم را به خوبی شناخت و آن را با آموزه‌های سیاسی اسلام هم‌جهت و متحول کرد. لذا بررسی ابعاد رفتاری، تربیتی و سیاسی ایشان از دیدگاه روان‌شناختی کارل راجرز (Carl Rogers) می‌تواند نسل کنونی و نیز آینده را با ویژگی‌های برجسته‌ی ایشان به مثابه الگو و مرجع رفتاری، مورد ترغیب قرار دهد. در مقاله حاضر، نویسنده پس از پرداختن به روان‌شناسی انسان‌گرای راجرز، بر آن است تا عوامل تعاملاتی میان شخصیت سیاسی و شیوه‌ی رهبری امام خمینی و رعایت اخلاق سیاسی و اسلامی در آن را مشخص کرده و به شکل‌گیری مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی که مبتنی بر تربیت اخلاق سیاسی اسلامی و سازوکارهای رسیدن به اعتماد سیاسی در جامعه در راستای انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران است، پردازد.

۲. پیشینه تحقیق

سهرابی (۱۳۹۳) در کتاب «شکوفایی شخصیت و امام خمینی» به دنبال یافتن پاسخ مستند علمی به ویژگی‌های امام خمینی با شاخصه‌ی سلامت روانی از دیدگاه‌های مختلف روان‌شناسی به ویژه رویکرد پدیدارشناختی پرداخته است و این که ایشان به مثابه یکی از الگوهای شخصیت کامل و خودشکופا در ابعاد انسانی، دارای خصوصیتی منحصر به فردی بودند که باعث شد تا در تاریخ ماندگار شوند.

برزگر (۱۳۹۳) در کتاب «اندیشه سیاسی امام خمینی و سیاست به مثابه صراط»، بر محوریت صراط مستقیم در اندیشه‌ی امام خمینی پرداخته و برخلاف فرایند چند صدساله‌ی مسلط سکولاریسم در جهان، در فرآیندی معکوس، الگوی امام خمینی را ملهم از رابطه‌ی دین و سیاست برای ایجاد تغییرات اجتماعی، نظام‌سازی سیاسی و استمرار آن دانسته است.

رهبر (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی پنج شاخص اخلاقی در اندیشه و عمل امام خمینی»، جایگاه شاخص‌هایی همچون تقوا، عدالت، صداقت، مردم‌داری و ساده‌زیستی را که ارتباط نزدیک با حکومت و حاکم جامعه اسلامی داشته، انتخاب کرده و درصدد رسیدن پاسخ به این سوال است که جایگاه این شاخص‌ها در اندیشه امام خمینی چیست و ایشان به عنوان رهبر جمهوری اسلامی ایران در این زمینه چه عملکردی داشته است؟ یافته‌های مولف حاکی از

اهمیت ویژه‌ی ایشان به اخلاق است و در اندیشه‌ی ایشان تخلق به اخلاق الهی زمینه‌ساز تهذیب رشد و کمال انسان است و جامعه زمانی شکل می‌گیرد که همه چیز تحت الشعاع قواعد و ضوابط اخلاقی قرار گیرد.

حاجی حسن و غفاری هاشجین (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «مولفه‌های رهبری امام خمینی در فرایند انقلاب اسلامی»، در پی پاسخ به این سوال است که چگونه امام خمینی توانست در نقش رهبر انقلاب با تاکید بر بنیانگذاری در فرایند انقلاب اسلامی، ایفای نقش کند؟ به اعتقاد این مولف، امام خمینی ابتدا با تشخیص موقعیت مناسب و بیداری مردم، پرچم رهبری را بر دوش گرفتند و با برخورداری از جایگاه دینی و با اقتدار سیاسی که ناشی از شخصیت ایشان بود، توانستند به نحو بارز و در نقش بنیانگذار و مدیر انقلاب ظاهر شده و ایفای نقش کنند.

قاسم‌پور (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «مولفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی در جذب افراد بر اساس دیدگاه آدلر»، به بررسی مولفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی پرداخته و درصدد است تا نشان دهد ایشان با استراتژی‌های رفتار سیاسی مبتنی بر تکلیف‌گرایی، عدالت، تهذیب نفس و پرهیز از ریاکاری، به دنبال وحدت میان مردم بوده و توانست به این هدف نیز برسد.

نوآوری تحقیق حاضر در این است که تا جایی که نگارنده‌ی آن اطلاع دارد، کمتر اثری به صورت انحصاری درباره‌ی رفتارشناسی سیاسی امام خمینی از منظر نظریه‌ی روان‌شناسی انسان‌گرای کارل راجرز به منظور فهم موضوع جذاب مردم و توده‌ها در فرایند انقلاب و نظام سیاسی پساانقلابی بوده است. این در حالی است که مقاله‌ی حاضر، با توجه به اهمیت موضوع، سعی کرده است تا در این زمینه سهمی تئوریک و تحلیلی داشته باشد.

۳. مبانی مفهومی و نظری

۱.۳ راجرز و چیستی روان‌شناسی انسان‌گرا

روان‌شناسی انسان‌گرا، فلسفه‌ای است که به مقام و امیال و اهمیت انسان بیش از سایر چیزها معتقد است. روان‌شناسان انسان‌گرا معتقدند که رفتار انسان‌ها معنی‌دار است و معلول عده‌ی زیادی از عوامل فیزیکی، روانی، اجتماعی و فرهنگی پیچیده است. جنبش انسان‌گرایی بر خصوصیت مثبت یک شخص، ظرفیت انسان برای کمال و حق تعیین سرنوشت تاکید دارد و معتقد است که مردم می‌توانند عنان زندگیشان را در اختیار بگیرند و بازیچه‌ی دست محیط نباشند. بر این اساس، مردم توان حیرت‌آوری برای خودشناسی هشیارانه دارند. روان‌شناسی

انسان‌گرا بر تجربه‌ی هشیار، انگیزه‌های عالی انسان، آزادی اراده و خلاقیت فردی بیش از پیش تاکید دارد.

کارل راجرز، روان‌شناس آمریکایی، روان‌شناسی انسان‌گرا را در قالب «انسان سالم» و «کامل» بسط و گسترش داده است. اعتقاد به ارزشمندی انسان یکی از خصوصیات نظریه‌ی وی است که بر طبق آن، انسان موجودی منطقی، اجتماعی، پیش‌رونده و واقع‌بین است. عواطف ضد اجتماعی نظیر حسادت، خصومت و غیره وجود دارد، اما اینها عکس‌العمل‌هایی در قبال ناکام ماندن کشش‌های اساسی‌تری نظیر عشق و محبت، احساس امنیت و غیره است. نیازی نیست که نگران کنترل کشش‌های ضد اجتماعی و خصومت‌آمیز باشیم، زیرا انسان موجودی است که خودش نیازهایش را منظم و متعادل می‌کند (سهرابی، ۱۳۹۳: ۹۵).

در نظریه‌ی راجرز، روش کار پدیدارشناسی (phenomenology) و دیدگاه انسان‌گرایی است. روش پدیدارشناسی بر ادراکات، احساسات، خودشکوفایی، مفهوم «خود»، تحول شخصیتی در دوران بعد از کودکی و تغییر و تکاملی که شخصیت انسان به طور لاینقطع تجربه می‌کند، تاکید دارد (شاملو، ۱۳۹۰: ۲۴۲). راجرز همانند پدیدارشناسان دیگر و بر خلاف روانکاوان، بر انگیزه‌های ناخودآگاه تکیه می‌کرد و بر دیدگاه ذهنی فرد و درباره‌ی آنچه تاکنون در حال وقوع است تاکید می‌ورزید. در پدیدارشناسی، اعتقاد بر این است که اگرچه دنیای واقعی ممکن است موجود باشد، ولی موجودیت آن را نمی‌توان شناخت و یا تجربه کرد؛ بلکه می‌توان بر اساس ادراکات فرد، از این میان موجودیت را تصور و دریافت کرد. از این رو انسان فقط بر طبق ادراکاتش از اشیا و بر اساس تصویری که از آنها دارد رفتار خواهد کرد. به اعتقاد راجرز، انسان‌ها تمایل فطری دارند تا شخصیت خود را شکوفا کنند، آن را حفظ نمایند و در مسیر بهبودی آن قدم بردارند. این تمایل به خودشکوفایی را می‌توان جزئی از تمایل به شکوفایی بزرگتر تلقی نمود که شامل احتیاجات فیزیولوژیکی و روان‌شناختی می‌شود (سیدمحمدی، ۱۳۹۲: ۴۲۹). در تفکر راجرز، ما انسان‌ها قادر هستیم استعدادهای پنهان خودمان را شکوفا سازیم و در این مسیر، خودشکوفایی نیرو و محرک انگیزشی ما محسوب می‌شود. راجرز انسان کامل را شخصی می‌داند که دارای قدرت و توان برای تبدیل استعداد خود از بالقوه به فعل است. بنابراین کمال را باید منوط به عملی کردن خصوصیات و استعدادهای نهفته و یگانه در هر انسانی دانست که البته هیچ وقت به اتمام نمی‌رسد. پس کمال در انسان هدف نیست، بلکه فرایند و مسیر می‌باشد (نقی فقیهی، ۱۳۸۷: ۱۴۷).

از نظر راجرز، انسان ذاتاً ماهیت مثبت دارد و مسیر حرکت او در مجموع به سوی خودشکوفایی، رشد و اجتماعی شدن است و فرد کامل با تعاملات اجتماعی بالا، نتیجه‌ی آن رشد روان‌شناختی و تکامل اجتماعی است. وی چند ویژگی این فرد را بیان می‌کند که عبارتند از:

۱. آگاهی از تمام تجربیات، پذیرای احساسات مثبت و منفی؛

۲. اعتماد کردن به رفتار و احساسات خویش؛

۳. خالقیت و خودانگیختگی؛

۴. نیاز مداوم به رشد، برای به حداکثر رسانیدن استعداد خویش (Rogers, 1961).

راجرز انسان‌ها را دارای سرشت خوب و نیک دانسته و اعتقاد دارد که انسان‌ها، در صورت عدم اجبار به انواع خاص زندگی اجتماعی و در صورت داشتن آزادی عمل، تمایل به نیکی را از خودشان بروز خواهند داد و می‌توانند، هم برای خود و هم برای جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند مفید و موثر واقع شوند. این رویکرد روان‌شناختی، همان «کمال» است. در واقع بر عکس رویکردهای سنتی در مغرب‌زمین که انسان را ذاتاً یک موجود گناهکار و درمانده محسوب می‌کنند، راجرز به سلامت، هدف داشتن و هدف‌گرا بودن افراد اعتقاد دارد. آنان افرادی خودراهرمند. از نظر راجرز، آدمی توانمندی بالقوه‌ی زیادی در اختیار دارد. به عبارت دیگر، توانایی‌ها و انگیزش‌های یک انسان سالم به طور بالقوه در او موجود است و در صورتی که مانع و مشکلی از طرف جامعه برای وی نباشد، او می‌تواند استعداد و توان بالقوه‌ی خودش را به بالفعل تبدیل نماید و از طریق همین مسیر، دارای شخصیت متعالی شود.

سازمان و ساختار «خود» یعنی مجموعه اعتقادات انسان نسبت به خودش که به آن‌ها آگاه است و به عبارتی آگاهی نسبت به چیزی که هست و عملی که انجام می‌دهد و بر آن اصرار دارد، یکی از موضوعات محوری در تفکر راجرز است. شکل‌گیری سازمان «خود» منوط به تعاملات و ارتباطات افراد با محیط است و در این مسیر، ارزشیابی افراد از مراوداتی که با دیگران دارند نقش مهمی ایفا می‌کند. از نظر راجرز، همه‌ی انسان‌ها گرایش ذاتی دارند تا استعدادهای خودشان را شکوفا کنند و این شکوفایی استعدادهای مستلزم پرورش توانایی‌های آنهاست، به صورتی که منجر به حفظ و بهبود ارگانیسم شود. بنابراین می‌توان خودشکوفایی را نیروی بالندگی و رشد و جزئی از طبیعت ژنتیک در انسان‌ها محسوب نمود. نیاز و احتیاج

اساسی ارگانیسم، گرایش بنیادین و ذاتی به عملی کردن، حفظ کردن و تعالی بخشیدن خود را باید اساس تمامی فعالیت‌های ارگانیسم در نظر گرفت (Rogers, 1961).

در انسان‌گرایی راجرز، انسان، هدف و غایت خودش تعریف شده است و تمام سیر کمال تنها در حوزه‌ی انسان اتفاق می‌افتد. راجرز در سیر کمالی و مفهوم شخص، فرضی را در نظر می‌گیرد که مفهومی آرمانی است. این شخص فرضی، نمایانگر شکوفایی کامل آدمی است. ارگانیسم بعضی از ارزش‌ها را در سازمان «خود» مستقیماً تجربه کرده و بعضی را از دیگران گرفته و به درون افکنده است. به عقیده‌ی راجرز، سازمان «خود» در نتیجه‌ی تعامل با محیط و مخصوصاً دیگران شکل می‌گیرد و نیاز به توجه مثبت نیز زمانی که آگاهی از خود ظاهر می‌شود، خود را نشان می‌دهد؛ زیرا این یک نیاز طبیعی است و در همه‌ی انسان‌ها وجود دارد و تنها دیگران می‌توانند آن را ارضا کنند که البته، این نیز اغلب عقیم می‌ماند. آدمی نیاز دارد به اینکه دیگران برایش قدر و منزلتی قائل باشند (نقی فقیهی، ۱۳۸۷: ۱۵۷-۱۵۱).

۲.۳ مفاهیم بنیادی در نظریه شخصیت راجرز

مفاهیم بنیادی در نظریه‌ی شخصیت راجرز موسوم به «انسان با کنش کامل» شامل موارد زیر می‌شوند:

۱. **پویایی شخصیت:** نخستین نکته‌ای که در تلقی راجرز از شخصیت سالم یا انسان با کنش کامل وجود دارد، این است که شخصیت سالم روند است نه حالت بودن؛ مسیر است نه مقصد. شخصیت سالم در جهت تحقق خود پیش می‌رود، هیچگاه پایان نمی‌پذیرد و وضعیتی ایستا ندارد. این هدف رو به آینده، فرد را پیش می‌راند و همه‌ی جنبه‌های خود را دگرگون می‌کند و می‌پروراند (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲۰۰).

۲. **شهامت در تحقق:** ویژگی دیگر انسان با کنش کامل، تمایل یا توانایی او به کامل و غنی کردن در هر لحظه است. بنابراین، دومین نکته‌ی تحقق خود که روندی دشوار و گاه دردناک است، مستلزم آزمودن پیوسته و گسترش و انگیزش همه‌ی توانایی‌ها و استعدادهای شخص است. راجرز می‌نویسد: تحقق خود، شهامت بودن و غوطه‌ور شدن در جریان زندگی است. چنین انسانی در عواطف و تجربیات بشری جذب و غرق می‌شود و آنها را بسیار عمیق‌تر از کسی که از سلامت روانی کمتری برخوردار است، احساس می‌کند.

۳. **هستی بدون نقاب:** این افراد به راستی خودشان هستند. خود را پشت نقاب‌ها پنهان نمی‌کنند و به آنچه نیستند تظاهر نمی‌کنند و یا در برابر بخشی از خود سپر نمی‌گیرند، پیرو تجویزهای رفتاری نمی‌شوند، هر لحظه به رنگی در نمی‌آیند و در اوضاع و شرایط مختلف شخصیت‌های متفاوت از خود نشان نمی‌دهند. البته آشکارا پرخاشگر و سرکش یا عمداً قانون‌شکن نیستند.

۴. **آمادگی کسب تجربه:** این انسان از آزادی تجربه‌ی همه‌ی احساسات و گرایش‌ها برخوردار است. از آنجا که هیچ احساسی تهدیدکننده نیست، در برابر آنها حالت تدافعی نمی‌گیرد؛ بنابراین حالت کسب تجربه، ضد حالت تدافعی است. هرگونه احساسی، خواه درونی یا بیرونی، بدون تحریف یا مانعی به سلسله اعصاب منتقل می‌شود (ستوده، ۱۳۸۱: ۲۱۵).

۵. **زندگی هستی‌دار:** انسان با کنش کامل، در هر لحظه‌ی هستی، زندگی همه‌جانبه دارد. هر تجربه برای او چنان تازه است که گویی پیش از آن هرگز وجود نداشته است. هر لحظه و تجربه‌ای که می‌تواند با خود بیاورد، تازه و جدید است یا حداقل به طور بالقوه، تازه است. هر لحظه قابل پیش‌بینی نیست. به طور کامل در هر لحظه زندگی می‌کند و به جای مشاهده، در آن شرکت می‌کند. چون انسان سالم برای هر لحظه‌ای آماده است، شخصیت یا خود او با هر تجربه‌ی تازه پیوسته تکامل می‌یابد. به اعتقاد راجرز این خصیصه‌ی زندگی هستی‌دار، اساسی‌ترین جنبه‌ی شخصیت سالم است.

۶. **اعتماد به ارگانسیم خود:** راجرز معتقد است اشخاص کامل به ارگانسیم خود به عنوان یک مجموعه‌ی کامل، منظم و سازمان‌یافته اعتماد دارند. همین امر به جای اتکا به دیگران، آنان را به خودشان متکی می‌کند. این افراد، خود تصمیم‌گیرنده هستند. در موقع تصمیم‌گیری، به جای مراجعه به دیگران، به تجربه، عقل، احساس، شهود و تخیل و به طور خلاصه به تمام جنبه‌های شخصیت که در پیشبرد امور نقش فعالی بازی کند، مراجعه و کسب تکلیف می‌کنند. اما این «خودبستگی» و «خودمختاری» موجب نمی‌شود تا برای دیدگاه و نظر دیگران، ارزش و احترام قائل نشوند.

۷. **آزادی انتخاب و عملگرا:** به نظر راجرز، یک شخصیت سالم مدام این احساس را دارد که برای زندگی کردن به هر شیوه‌ای که دوست دارد، آزاد است. این آزادی در وهله نخست بیشتر جنبه‌ی درونی دارد. چنین فردی با این نگرش که اراده‌ی او محور انتخاب‌ها و تصمیم‌هاست، احساس قدرت و لذت می‌کند و به این باور رسیده که زمام این امر، در اختیار اوست و زندگی‌اش با انتخاب و فرماندهی خودش رهبری می‌شود. بنابراین به اعتقاد راجرز،

انسان‌هایی که با کنش متقابل اجتماعی مثبت یا با کنش کامل هستند، احساس آزادی عمل اصلی دارند و به هر جهتی که تمایل دارند حرکت می‌کنند و آزادانه تصمیم‌گیری می‌کنند.

۸. **خلافت:** ویژگی دیگر انسان خودشکوفای از نظر راجرز، خالق بودن است. به زعم او، فردی که در نهایت بلوغ روانی قرار دارد ایستا و ساکن نیست، بلکه انسانی زاینده است. در زمینه تفکر، حل مسئله و همچنین امور جاری، به آفرینش راهکارهای جدید و کارآمد دست می‌زند و پیوسته فرآورده‌های نو و بدیع بر جای می‌گذارد.

۴. رفتارشناسی سیاسی امام خمینی در جذب افراد

با استمداد از تجربه‌ها و نظریه‌های راجرز و با توجه به خصوصیات امام خمینی از منظر اندیشه، شناخت، هیجان و رفتار، اخلاق و تربیت فردی، خانوادگی، به تبیین شاخصه‌های شخصیتی ایشان در جذب افراد در فرایند انقلاب اسلامی پرداخته و با ذکر مصادیقی از رفتار سیاسی امام خمینی در جهت جذب و تأثیرگذاری بر افراد، برای تحقق انقلاب و جامعه‌ی مطلوب اشاره شده و سپس این ویژگی‌ها را از نظر تطبیقی بررسی می‌کنیم.

۱.۴ پویایی شخصیت امام خمینی در جذب افراد

اولین ویژگی مهم در رفتار سیاسی امام خمینی، پویایی شخصیت است. امام خمینی در سیر تحول و تکامل شخصیت خود وضعیت ایستا نداشتند و در جهت تحقق خود و به عبارتی رسیدن به اهداف زندگی شخصی و اجتماعی، یک روند مستمر و رو به آینده در پیش گرفته بودند و این باعث جذابیت ایشان در بین افراد و گروه‌ها در فرایند انقلاب شده بود. در ارتباط با ابعاد شخصیتی امام خمینی در سطوح علمی، دینی، معنوی، سیاسی، اخلاقی، عرفانی، فلسفی و غیره، مصادیق و موارد متعددی وجود دارد (فوزی، ۱۳۸۴: ۱۵). از این رو بازشناسی ابعاد شخصیت پویای امام خمینی با تکیه بر خصوصیات و ویژگی‌های بینشی، منشی و رفتاری، علاوه بر کمک به فهم دقیق‌تر اندیشه، رفتار و شخصیت ایشان کمک می‌نماید، بلکه می‌تواند چارچوب‌ها و مؤلفه‌های پیشرفت و توسعه‌ی این نظام را نمایان سازد و به عنوان یک الگو برای نسل جوانان آینده و هم برای کارآمدی نظام سیاسی مفید باشد.

۱.۱.۴ تحلیل مختصات بینشی شخصیت امام خمینی در جذب افراد

مختصات بینشی امام خمینی را با خصوصیتی که در ابعاد عقلانی و فکری ایشان مؤثر بوده بیان می‌کنیم.

۱. **بینش توحیدمحور:** بینش امام خمینی توحیدمحور است و به عبارتی، توحید را باید غایت آن دانست؛ چنانچه در تمام سطوح زندگی فردی و اجتماعی وی قابل مشاهده بوده و منشأ تغییرات و تحولاتی که به وسیله‌ی ایشان ایجاد شده، به مدد همین بینش بوده است. آیت‌الله جوادی آملی درباره‌ی شخصیت ایشان می‌گوید:

انقلاب اسلامی ایران تداوم راه پیام‌آوران الهی و پیامبر اکرم و جانشینان راستین آن حضرت بوده و امام خمینی همانا وارث نابین عمومی آن و پیشوایان دینی بوده است؛ بنابراین امام این هدایت را از رهنمودهای دینی دریافت نموده و توانست مردم را مجذوب خود کند (مطهری، ۱۳۶۸: ۶۹).

۲. **بینش عقل‌مدار و تفکرمحور:** از جمله عوامل تأثیرگذار در جذب مردم توسط امام خمینی «واقع‌گرایی در اسلام» و یا به عبارتی، عقلانیت اسلامی بود که شاخصه‌های آن عبارتند از اصل مصلحت، اصل حفظ اسلام و نظام اسلامی، اصل برنامه‌ریزی، اصل بصیرت، اصل مشورت، اصل حفظ مصالح و منافع ملت (اسفندیاری و خواجه‌سروی، ۱۳۹۶: ۸۲-۸۳). دوره‌ی بسط جمهوری اسلامی، پس از دوران طولانی و پرفراز و نشیب آن رخ می‌دهد که با اتفاقات مهم و تصمیمات سرنوشت‌ساز همراه است. ایران پس از جنگ، نیازمند بازسازی و سازندگی است و برخی امور ناتمام نظیر رهبری پس از امام و رفع ایرادات قانون اساسی باید انجام پذیرد. بر این اساس، امام خمینی در دوران بسط جمهوری اسلامی، مجموعه اقدامات مبتنی بر عقلانیت سیاسی - اجتماعی را انجام می‌دهد که عبارتند از دستور بازسازی کشور، تعیین تکلیف ساختار اساسی کشور و تعیین تکلیف رهبری پس از خود (درخشه، ۱۳۹۷: ۱۴۶).

۳. **بینش علم‌گرا:** می‌توان نوعی نظام اندیشه‌ای منسجم، جامع و منطقی را در آثار مختلف ایشان یافت، به گونه‌ای که اجزای مختلف آن باهم مرتبط‌اند. به همین دلیل، شناخت اندیشه‌ی سیاسی ایشان در ارتباط کامل با زوایای ابعاد دیگر می‌باشد و بدون شناخت آنها، مبانی این اندیشه‌ی سیاسی ایشان را نمی‌توان درک کرد (فوزی، ۱۳۸۴: ۱۵). بینش امام خمینی در فقه و اصول، کلام، فلسفه، عرفان و سایر علوم اسلامی، به معنی جامعیت خاص این بینش بود. علاوه بر فقه که بر آن تسلط داشت، قادر بود آن را به نحوی اجرا کند که مشکلات جامعه شناخته

شده و بتواند به نیازهای اجتماعی جواب بدهد. علاوه بر این، امام خمینی احیاکننده تفکر عدالت اجتماعی بود نیز بود که انعکاسات آن را باید در نظریه‌های سیاسی و نیز فعالیت‌های عملی متعدد ایشان پیدا کرد.

۴. توأم‌سازی علم و عقل با معنویت: یکی دیگر از رفتارهای سیاسی امام خمینی که ناشی از پویایی شخصیت ایشان است، ایجاد هماهنگی یا همان توأم ساختن علم و عقلانیت با معنویت است. امام خمینی معتقد است که تمام قوای انسان تابعی از قوه‌ی عقل محسوب می‌شوند و قوه‌ی عقل تابع شرع است و این دو دارای رابطه‌ی هستند. هر آنچه عقل پذیرفته باشد شرع نیز می‌پذیرد و بالعکس. علاوه بر این، در حوزه‌ی مزبور نیز از ویژگی‌های بارز پویایی شخصیت امام خمینی که به جذب افراد در فرایند انقلاب اسلامی و در نهایت تشکیل جامعه‌ی آرمانی منجر شده، می‌توان به سه اقدام اشاره کرد:

الف. اقدامات در حوزه‌ی نظام‌سازی: بازتعریف ابعاد اجتماعی و سیاسی اسلام، نوآوری و ایجاد تحول در فقه حکومتی، همراه کردن سیاست با معنویت، تلفیق سیاست و عقلانیت با معنویت، از مؤلفه‌های عمده‌ای هستند که بر اساس آنها، امام خمینی افراد را جذب می‌کرد.

ب. اقدامات در حوزه‌ی جامعه‌سازی: شناخت استعدادها و توانایی‌های سیاسی و اجتماعی ملت و دادن هویت به مردم و نیز ایجاد خودآوری در آنها به منظور تغییر و تحولات اجتماعی.

ج. اقدامات در حوزه‌ی تمدن‌سازی: جهانی کردن نهضت خود، احیای هویت مسلمانان در جهان و اصل گفتمان‌سازی عدالت اجتماعی (اسفندیاری و خواجه‌سروری، ۱۳۹۶: ۸۴).

۲.۱.۴ تحلیل ابعاد منشی و تأثیر آن در شخصیت پویای امام خمینی در جهت جذب افراد

شیوه‌ی امام خمینی عبارت بود از تزریق ایمان و باور عمیق، همراه با بصیرت و آگاهی و تأمل و فکر در مخاطبان خود که نشان از شخصیت فعال ایشان بود. در این راستا، ابعاد منشی (منش و سیرت) این شخصیت دارای ابعاد زیر هستند:

۱. منش عرفانی: یکی از مهمترین عناصر شخصیت و رفتار سیاسی امام خمینی در جذب افراد، منش عرفانی بر پایه‌ی عبودیت است. علاوه بر ارتباط شخصی امام خمینی با پروردگار،

ویژگی‌های عرفانی شخصیت ایشان که در گفتار، پندار و کردار منعکس می‌شد نیز تجسمی از عبودیت بود که بر مردم تأثیر می‌گذاشت.

۲. منش اخلاقی: امام خمینی مهمترین وجه تأثیرگذاری انقلاب را حرکت بر مبنای تربیت سیاسی اخلاق‌مدار می‌داند. وی معتقد است که احکام اخلاق‌مدار، انسان را در مسیر درست قرار می‌دهد. ضمناً احکام اخلاقی اسلام، سیاسی است و بر اخلاق منبعث از موازین شرعی (حجیت خبر واحد) تأکید کرده و عقل عملی را با عمل صالح پیوند داده است (فارسیان و پورمنوچهری، ۱۳۹۷: ۱۷). مشخصه‌ی دیگر امام خمینی تکیه بر مردم و برقراری عدالت اجتماعی، کمک به طبقات مستضعف و محروم، مبارزه با رژیم صهیونیستی و عدم رابطه با امریکا و مبارزه با تفرقه‌افکنی استکبار است (شیدائیان، ۱۳۷۸: ۱۷).

۳. منش تربیتی: از ویژگی‌های برجسته‌ی شخصیت اخلاقی امام خمینی در عرصه‌ی تربیت و جذب افراد، تأثیر از سه عنصر برهان، عرفان و قرآن است که به تناسب ظرفیت و استعداد مخاطبان، مجموعه‌ای گسترده را پدید آورده و توانسته است حداکثر تأثیرگذاری را در ذهن و جان مخاطب ایجاد کند.

۳.۱.۴ تحلیل ابعاد رفتاری امام خمینی در جذب افراد

امام خمینی از طریق بینش و منش خاصی که حاکی از شخصیت پویای ایشان بود، موفق شد اقدامات عملی مهم و اساسی در حوزه‌های مختلف انجام دهد. از مؤلفه‌های مهم در حوزه‌ی رفتار و عمل امام خمینی که در جهت جذب افراد برای تحقق انقلاب و سپس جامعه‌ی مطلوب (جمهوری اسلامی) بود، می‌توان سه حوزه‌ی کلان نظام‌سازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی را نام برد که نتیجه‌ی بینش و منش اکتسابی و فعال ایشان است.

۱. نظام‌سازی: اولین گام از کارهای امام خمینی در حوزه‌ی کلان سیاستگذاری، برپایی نظام جمهوری اسلامی است. ابتکارات و اقداماتی که امام خمینی منطبق با رفتار اجتماعی - سیاسی و به منظور جذب آحاد مردم مورد استفاده قرار داد تا نظام‌سازی به صورت صحیح و بر طبق اصول عقلانی و اسلامی محقق شود به قرار زیر هستند:

الف. بازیابی وجوه سیاسی و اجتماعی اسلام: امام در دوران استعمار که دشمنان تبلیغ می‌کردند که دین جدا از سیاست است در عمل نشان داد که اسلام علاوه بر معنویت، دینی سیاسی و اجتماعی نیز هست.

ب. تحول و نوآوری در فقه حکومتی: دیدگاه امام خمینی نسبت به فقه، دیدگاهی متفاوت بود؛ زیرا ایشان بر ابعاد سیاسی و حکومتی آن تأکید می‌کردند و به همین دلیل موفق شدند تا قسم نوینی از تجزیه و تحلیل واقعیات اجتماعی - سیاسی را با تکیه بر اصول فقهی، عملی سازند. منظور از این تفاوت، روش استنباطی نیست؛ بلکه این تفاوت به دیدگاه خاص امام خمینی نسبت به فقه شیعه مربوط می‌شود؛ زیرا ایشان فقه را از چارچوب فردی بیرون آورده و سطوح وسیع‌تری از ابعاد اجتماعی را به آن اختصاص دادند. بنابراین، نگرش و دیدگاه حکومتی نسبه به فقه و رفع احتیاجات حکومتی را باید از خصوصیات مهم این مکتب به حساب آورد. در مکتب مذکور، اداره و مدیریت نظام سیاسی و اجتماعی در کنار حل و فصل نیازها و احتیاجات فردی، دارای محوریت است (فارسیان و پورمنوچهری، ۱۳۹۷: ۱۵).

ج. توأم نمودن سیاست با معنویت در نظام‌سازی: یکی از شاخصه‌های مکتب سیاسی امام خمینی، در هم تنیدن معنویت با سیاست است. در این مکتب، معنویت را نباید از سیاست تفکیک کرد و اخلاق و عرفان نیز که تلفیق سیاست و معنویت هستند، در همین راستا می‌باشند. حتی در مبارزات سیاسی، نقطه عطف در رفتار امام خمینی، معنویت بود که همین عامل باعث جذب افراد در فرایند انقلاب اسلامی شده است (اسفندیاری و خواجه‌سروری، ۱۳۹۶: ۹۲). از نمونه‌های مظهر عقلانیت امام خمینی،

گزینش مردم‌سالاری برای نظام سیاسی کشور است. نمونه‌ی دیگر، تکیه بر خرد و هوشمندی، سرسختی و عدم انعطاف در مقابله با دشمن مهاجم است. مظهر دیگر عقلانیت امام خمینی، تزریق روح اعتماد به نفس و خوداتکایی در ملت و در کنار آن تدوین قانون اساسی بود. (خسروی، ۱۳۹۳: ۶۸).

د. عقلانیت در سیاست داخلی و اصول سیاست خارجی امام خمینی: در سیاست داخلی، تکیه به آرای مردمی، ایجاد اتحاد و یکپارچه ساختن ملت، خصلت مردمی داشتن و پرهیز از اشرافی‌گری توسط سیاستمداران، اولویت داشتن مصالح ملی برای مسئولان نظام، کار و کوشش همگانی در جهت پیشرفت و ارتقای کشور، از جمله مهم‌ترین اصول سیاسی - اعتقادی امام خمینی هستند. در سیاست خارجی نیز می‌توان به این اصول اشاره کرد: مقاومت در برابر سیاست‌های سلطه‌جو و مداخله‌گرایانه، اعلام برادری و اخوت با سایر ملل مسلمان، برقراری روابط متقابل و برابر با دیگر دولت‌ها به جز

دولت‌های دشمن، ضدیت با صهیونیسم و مبارزه برای آزادسازی فلسطین، کمک به مستضعفین جهان (دهقانی، ۱۳۹۳: ۸۸).

۲. **جامعه‌سازی:** امام خمینی در روند جامعه‌سازی و به دنبال جذب اقشار مختلف در فرایند انقلابی، مشکلاتی را که در این راه بود مورد شناسایی قرار می‌داد و سپس تلاش می‌کرد تا مولفه‌های این روند را بهبود بخشیده تا از این طریق جامعه‌ی اسلامی مطلوب حاصل شود. چهار مرحله‌ی فرایند هویت‌بخشی به جامعه‌ی ایرانی در تفکر امام خمینی عبارتند از:

مرحله اول: شناخت استعدادهای اجتماعی سیاسی مردم و هویت‌بخشی به آنان؛

مرحله دوم: ایجاد خودباوری در مردم در راستای تحولات اجتماعی و سیاسی؛

مرحله سوم: مالک انقلاب و کشور بودن ملت بعد از پیروزی انقلاب؛

مرحله چهارم: ساخت ملت از درون از طریق یافتن و ایجاد مسیر برای آنها (این امر شامل شناساندن ذات واقعی ابرقدرت‌ها، مبارزه با سلطه و ایجاد عزت ملی می‌شود)؛

۳. **تمدن‌سازی:** جهانی کردن و جهانشمولی نهضت، احیای هویت اسلامی در جهان و گسترش اسلام، گفتمان‌سازی آزادی در جهان، گفتمان‌سازی عدالت اجتماعی در جهان، سلطه‌ستیزی و عدم سلطه‌پذیری جامعه‌ی جهانی (اسفندیاری و خواجه‌سروی ۱۳۹۶: ۹۸).

۲.۴ امام خمینی و هستی بدون نقاب در زندگی

دومین ویژگی مهم از رفتار سیاسی امام خمینی بر طبق روان‌شناسی راجرز، هستی بدون نقاب یا همان پرهیز از ریاکاری است. اینگونه افراد، به اصول و آدابی که تنها خودشان وضع کرده‌اند عمل می‌کنند؛ تفکرات و اقدامات خود را با توجه به قواعد و معیارهایی که به آنها اعتقاد دارند، با حفظ استقلال و بدون ملاحظه‌ی نظرات دیگران و نیز و جریان مسلط ارائه می‌دهند. در واقع این افراد، خودشان هستند. این الگوی رفتاری را می‌توان در سیره‌ی زندگی امام خمینی یافت (سهرابی، ۱۳۹۳: ۲۲۳). ویژگی‌های بارز هستی بدون نقاب در زندگی امام خمینی با توجه به مصادیقی که در فرایند انقلاب اسلامی صورت گرفته است، بدین قرارند:

۱. **صداقت در کلام و منش:** ایشان در آغاز نهضت اسلامی، مدام با صداقت با مردم صحبت می‌کرد. در واقع بین امام خمینی و مخاطبان وی دوگانگی وجود نداشت و به این صورت نبود که ایشان با مردم یک طور و با مسئولان و مدیران نظام یک طور دیگر سخن بگویند. صداقتی که ایشان داشت حاصل یکی بودن گفتار و عمل وی بود. در مورد پذیرش

قطعه‌نامه‌ی ۳۹۹ اظهار داشت که «من مسئولیت‌های دوران جنگ را می‌پذیرم. تا دیروز معتقد به جنگ بودم و امروز صلاح کشور و نظام و انقلاب را در پذیرش صلح می‌دانم و در صلح هم جدی هستم».

۲. صداقت در رفتار: در اندیشه‌ی امام خمینی، پرهیز از بیان هرگونه دروغ به عنوان یک رذیلت مذموم اخلاقی و اعتراف به اشتباه خود است و بایستی اشتباه خود را با مردم در میان بگذارد. امام خمینی کوشید طی توصیه‌های مختلف به کارگزاران و مسئولان نظام، تصویری از سیاست اخلاقی مطلوب خود بر پایه‌ی اسلام ارائه کند. در حقیقت، این نگاه اخلاقی به سیاست، ادامه‌ی همان سنتی است که ایشان در شرح چهل حدیث خود داشتند؛ یعنی اینکه اصالح جامعه از طریق اصالح درون ممکن است و تنها با تهذیب نفس و نظارت مستمر بر خود می‌توان جامعه‌ای صالح پدید آورد و سیاستی اصیل افکند (صحیفه‌ی امام؛ ج ۷۱، ص ۷۲-۷۳).

۳. پرهیز از تجملات و ساده‌زیستی: امام خمینی پیوسته همگان را به رعایت ساده‌زیستی توصیه می‌کرد:

ما باید کوشش کنیم که اخلاق کاخ‌نشینی را از این ملت بزداييم. اکثر این خوی‌های فاسد، از طبقه مرفه به مردم دیگر صادر شده است. طبع کاخ‌نشینی منافات با تربیت صحیح دارد، منافات با اختراع و تصنیف و تألیف و زحمت دارد. (صحیفه امام، ۱۳۷۸، ج ۸: ۲۶).

۴. شهامت در تحقق خود: از مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی بر اساس روان‌شناسی انسان‌گرایی راجرز، شهامت در تحقق خود و یا به عبارتی عمل‌گرایی است. گرایش انسان در به کمال رساندن همه‌ی توانایی‌ها و استعدادها در هر لحظه از زندگی ایشان هست. در ارتباط با عمل به تکلیف الهی: «وقتی کار برای خدا باشد ما چه پیروز بشویم چه نشویم کارمان برای خداست، ما تکلیف ادا کردیم، ما می‌خواهیم تکلیفمان ادا شود» (صحیفه امام، ج ۲۰: ۲۸۰).

آموزه‌ی تکلیف‌گرایی، یکی از اصول اساسی در جهت‌بخشی به رفتار و حیات انسانی و عمل بر اساس تکلیف و وظیفه‌ی شرعی است. انسانی که تکلیف‌گرا است، وقتی به این موضوع به مثابه تکلیف نگاه کرد، بعد از آن دیگر نباید از چیزی نگران باشد و به عبارتی نتیجه و محصول این تکلیف هر چه باشد برای وی یکی است (جرجانی، ۱۳۷۰: ۵۸). امام خمینی چیزی و کسی جز خدا را در عالم مؤثر نمی‌داند، ترس و طمعی از غیر خدا در دل ندارد و می‌داند آنچه خداوند از حوادث و رخدادها و امکانات و موقعیت‌ها در زندگی هرکس پدید می‌آورد درست مقتضای مصالح حقیقی او و محض خیر است. در این راستا، تکلیف‌گرایی در اندیشه‌ی امام ناظر به محدود کردن داوطلبانه‌ی تصمیم‌های امام در چارچوب رضایت خداوند و حضور در

عرصه‌ی مناسبات است (ذاکر صالحی، ۱۳۷۸: ۴۱). عمل بر اساس تکلیف و تغییر عملکرد به خاطر تغییر تکلیف، جایگاه مهمی در فهم و اندیشه و عمل سیاسی امام دارد. پذیرش قطعنامه ۳۹۹ از سوی امام خمینی نیز بیانگر توجه وی به مقتضیات در عمل به تکلیف است. امام خمینی به عنوان رهبر انقلاب و نظام اسلامی، خود را مکلف و ملزم به حفاظت از کیان نظام دانسته و طبیعتاً این حفاظت به اقتضای شرایط حاکم بر زمان می‌توانست متفاوت باشد و زمانی از راه جنگ به دست بیاید و زمانی دیگر هم با قبول صلح.

۵. آمادگی کسب تجربه: آمادگی برای کسب تجربه و به اجرا درآوردن تفکرات و برنامه‌ها و دست زدن به عمل، جزئی از ویژگی‌های انسان با کنش کامل محسوب می‌شود. در بیان مصداق آمادگی کسب تجربه، بهتر است به عمل تجربی امام خمینی که در سطحی بالاتر از آمادگی است، استناد شود. به خصوص که ایشان از هر پدیده‌ای تجربه می‌آموخت و از آن در جهت بهبودی و هدف خود استفاده می‌کرد. برای مثال، بعد از حادثه‌ی ۱۷ شهریور، شاه با رژیم عراق وارد مذاکره شد تا امام خمینی را مجبور کند که یا از دخالت در امور ایران دست بردارد و یا به کشور دیگری برود. از آنجا که امام خمینی احتمال می‌داد به واسطه‌ی نفوذ شاه در کشورهای همسایه با اقامتش مخالفت شود، فرانسه را برای اقامت موقت انتخاب کرد و عازم پاریس شد و در پیامی گفت: «پیش من مکان معینی مطرح نیست، عمل به تکلیف الهی مطرح است، سربلند باد ملتی که با فداکاری خود قدم در راه پیروزی حق برداشت» (سهرابی، ۱۳۹۲: ۲۳۷).

۳.۴ امام خمینی و زندگی هستی‌دار

از نظر راجرز، انسان با کنش کامل انطباق‌پذیر است و ساختار خود او برای کسب تجربه‌های تازه، پیوسته آماده است. این شخصیت برای پذیرش آنچه در همان لحظه پیش می‌آید، آماده است و در هر تجربه ساختاری را می‌یابد که به مقتضای تجربه، لحظه‌ی بعد به آسانی می‌تواند دگرگون شود. به اعتقاد راجرز این خصیصه‌ی زندگی هستی‌دار، اساسی‌ترین جنبه‌ی شخصیت سالم است که مصادیق آن را در شخصیت و سیره‌ی زندگی امام خمینی می‌بینیم. این زندگی هستی‌دار مأخوذ از دیدگاه اسلام بوده که وسیع و بلندمرتبه است. ویژگی‌های مهم این زندگی هستی‌دار به قرار زیر می‌باشند:

۱. اصل توجه به حق: آیاتی که محور تعلیم و تربیت انبیا را اخلاص و توجه تام به مبدأ هستی معرفی می‌کنند، منشأ و محور فراوان امام خمینی نسبت به جهت‌دار بودن امر تعلیم و تربیت‌اند و زندگی هستی‌دار امام بر همین اساس استوار است.

۲. التزام به آداب شریعت؛

۳. آگاهی‌بخشی و بینش‌دهی: در سراسر آثار مکتوب و شفاهی امام خمینی، این بینش‌دهی و آگاهی‌بخشی که کار برای خدا پایدار خواهد ماند و این توجه به پیوند اعمال با صبغه‌ی الهی بود که اساس زندگی هستی‌دار بر آن استوار بود و این همه پیر و جوان را وارد جریان انقلاب کرد و در هشت سال دفاع مقدس حماسه آفرید (امام خمینی، ۱۳۷۶، ج ۲: ۲۲۷).

۴. اخلاص: امام خمینی ضمن شمردن مراتب اخلاص، اولین آن را که شرط صحت عمل است و به کار فقه و فقها می‌آید، بیان می‌کند و سپس اخلاص در اخلاق و عرفان و از نظر اهل معنا را مورد اشاره قرار می‌دهد (خارستانی و سیفی، ۱۳۹۴: ۳۸).

۵. روش رفتار در عمل: امام خمینی بر اساس نوع تربیت خانوادگی خود، زندگی هستی‌دارش را بر آن استوار ساخت و توانست افراد را جذب کند (خارستانی و سیفی، ۱۳۹۴: ۴۰).

۶. روش مشارطه، مراقبه و محاسبه: امام خمینی پس از تفکر و عزم برای جهاد با نفس و خودسازی در جهت زندگی هستی‌دار، مشارطه و مراقبه و محاسبه را ضروری دانسته‌اند. مصادیق این سه روش در زندگی هستی‌دار ایشان عبارتند از مأیوس نشدن در زندگی و امیدواری (سهرابی، ۱۳۹۷: ۴۰)، استفاده‌ی بهینه از وقت (نظم و انضباط) و برنامه‌ریزی در زندگی.

۴.۴ امام خمینی و اعتماد به ارگانیسم

همانطور که دیدیم، اعتماد به ارگانیسم یکی از خصوصیات مهم انسان با کنش کامل است که راجرز مورد مطالعه قرار داده است. منظور از اعتماد به ارگانیسم، اعتماد کردن به احساسات ناشی از عکس‌العمل‌های شخصی است که با هدایت شدن صرف به وسیله‌ی قضاوت‌های دیگران یا به وسیله‌ی هنجارهای اجتماعی یا داوری‌های عقلانی منافات دارد. انسان با کنش کامل قادر است بر طبق محرک‌های آنی دست به عمل بزند. در چنین رفتار و عملی، خودانگیختگی و آزادی زیادی وجود دارد و کنش فرد به شیوه‌ای که احساس کند صحیح

است، می‌تواند راهنمای ارزشمندی برای یک رفتار واقعاً رضایتبخش محسوب شود. تبلور این ویژگی در الگوهای رفتاری امام خمینی به قرار زیر هستند:

۱. ایمان به هدف: امام، از ابتدای نهضت، به انقلاب اسلامی ایمان داشت. قلم و عمل و زبان و اندیشه‌ی وی گواه این موضوع هستند. هیچگاه مأیوسانه سخن نمی‌گفت و با یاس مردم و مسئولان مخالف بود.

۲. اعتماد به نفس و تصمیم خود و ایستادگی در برابر موانع؛

۳. اعتماد به یاری خدا و بر ارزش‌های عمل خود؛

۴. شهامت و شجاعت امام خمینی؛

۵. توانایی شخصی و قدرت معنوی امام خمینی.

۵.۴ امام خمینی و احساس آزادی

یکی دیگر از ویژگی‌های خاص انسان با کنش کامل از دیدگاه راجرز، احساس آزادی است. انسان‌ها با کنش کامل، سالم و یا خودشکופا، احساس آزادی ناب و اصیل دارند تا به هر سمتی که تمایل دارند، حرکت نمایند و آزادانه انتخاب کنند. راجرز اعتقاد دارد که هرچه انسان از سلامت روانی بیشتری برخوردار باشد، آزادی عمل و انتخاب بیشتری را احساس و تجربه می‌کند. انسان سالم قادر است بدون وجود محدودیت‌ها و موانع، نحوه‌ی تفکر و کنش خود را آزادانه انتخاب نماید و از احساس تسلط خویش با زندگی لذت ببرد. دیدگاه‌ها و مصادیق آزادی از نظر امام خمینی شامل موارد زیر هستند:

۱. آزادی اسلامی: آزادی در نگاه امام خمینی برگرفته از حق الهی است و مبتنی بر این اصل که هیچ انسان دیگر حق ولایت ندارد به جز اذن الهی. در این دیدگاه، انسان آزاد آفریده شده تا بندگی غیر خدا را نپذیرد و تحت سلطه‌ی فردی نباشد. در این نگاه، بردگی و بندگی انسان نزد انسان دیگر منع شده و لازم است کرامت و آزادی انسانها پاس داشته شود. ایشان معتقد است آزادی مطلق به دلایل واضح عقلی و نقلی نمی‌تواند مطلق باشد و لازم است در ساحت آزادی فکری و عقیدتی با استناد به قرآن کریم و احادیث معتبر مورد قبول باشد. چرایی و چگونگی مدارا در نظام اسلامی نیز با اصل آزادی نسبت مستقیم دارد که با در نظر گرفتن مبانی نظام اسلامی همچون عدالت، مصلحت و واقعیت تعیین می‌شود.

۲. **کرامت انسانی:** امام خمینی معتقد بود که حقوق بشر در اسلام محترم است و هیچکس حتی به اسم حفظ آزادی و استقلال، حق سلب آن را از مردم ندارد و هیچ سازمانی و حکومتی به اندازه‌ی اسلام، حقوق بشر را لحاظ نکرده است و در اینگونه حقوق، شخص اول حکومت با آخرین فرد مساوی است. افزون بر این، امام اصل تساوی همگانی در برابر قانون را نیز از اصل برابری و کرامت ذاتی انسانها نتیجه می‌گیرد (خسرو پناه و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۰).

۳. **عدالت:** علاوه بر لزوم عدالت در اخلاق و رفتار، امام خمینی بر لزوم عدالت‌محوری در نظام سیاسی اسلام تصریح کرده و برقراری قسط و عدل و گسترانیدن عدالت در شئون زندگی اجتماعی را هدف نهایی برپایی حکومت اسلامی برمی‌شمارند (امام خمینی، ۱۳۷۴: ۳۴۱).

۴. **اخلاق سیاسی:** در نحوه‌ی مواجهه و تعامل با مخالفان سیاسی، امام خمینی از اصول اخلاقی خاصی پیروی می‌کرد. ایشان مدارا را مؤلفه‌ی اصلی اخلاق دانسته و به‌کارگیری آن را برای توفیق در زندگی ضروری می‌داند. از سوی دیگر، مهمترین و باارزشترین اعتقادات، اصل توحید است. «این اصل به ما می‌آموزد از هیچ انسانی نباید اطاعت کرد مگر اینکه اطاعت او، اطاعت خدا باشد. بر این اساس، هیچ انسانی هم حق ندارد انسان‌های دیگر را مجبور به تسلیم در برابر خود نماید» (صحیفه امام، ج ۵: ۳۸۷).

۵. **آزادی سیاسی و رفتار امام خمینی:** آزادی سیاسی که در بُعد حقوق سیاسی مطرح است، عبارت است از آزادی افراد در قانونگذاری و انتخابات. به عبارت دیگر، آزادی سیاسی یعنی اینکه فرد بتواند در زندگی سیاسی و اجتماعی خود از راه انتخاب زمامداران و مقامات سیاسی شرکت جوید (طباطبایی موتمنی، ۱۳۷۰: ۹۶). از مصادیق آزادی سیاسی در نظام توحیدی می‌توان از حق آزادی رأی و تعیین سرنوشت نام برد:

اسلام به ما اجازه نداده است که دیکتاتوری بکنیم. ما تابع آزادی ملت هستیم. ملت ما هر طور رأی داد ما هم از آن تبعیت می‌کنیم. ما حق نداریم. خدای تبارک و تعالی به ما حق نداده است، پیغمبر ما حق نداده است که ما به ملتمان یک چیزی را تحمیل کنیم (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۱: ۳۴)

و مؤکدا اظهار می‌داشت: «اساس این است که مسئله دست من و امثال من نیست و دست ملت است» (امام خمینی، ۱۳۸۵، ج ۱۱: ۳۴).

۶. **آزادی اندیشه و رفتار امام خمینی:** امام خمینی در باب آزادی اندیشه می‌گوید که مردم عقیده‌شان آزاد است و کسی الزامشان نمی‌کند که شما باید حتماً این عقیده را داشته باشید (امام

خمینی، ۱۳۸۵: ج ۱۰: ۹۴). ایشان انسان کامل را کسی می‌داند که با برهان، اعتقادات خود را اظهار کند. از نظر ایشان آزادی عقیده تا جایی ادامه دارد که سبب اضرار به جامعه و آحاد مردم نشود و اگر به قصد توطئه باشد قطعاً محدود خواهد شد. از مصداق شخصیت آزادگی امام می‌توان به مواد یک تا هشت ماده‌ای ایشان خطاب به مسئولین قوه قضائیه و دستگاه‌های اجرایی که حقوق مردم را مورد تأکید قرار می‌دهد، اشاره کرد.

۷. **آزادی مذهب، بیان و رفتار امام خمینی:** امام خمینی در طول مبارزات سیاسی خود در مورد آزادی اقلیت‌های دینی در جامعه‌ی اسلامی به شاه هشدار می‌داد و بعد از انقلاب نیز همواره از حقوق اقلیت‌ها دفاع می‌کرد:

اسلام بیش از هر مسلکی به اقلیت‌های مذهبی آزادی داده است. آنان نیز باید از حقوق طبیعی خودشان که خداوند برای همه‌ی انسان‌ها قرار داده است بهره‌مند شوند. ما به بهترین وجه از آنها نگهداری می‌کنیم. در جمهوری اسلامی کمونیست‌ها نیز در بیان عقاید خود آزادند (موسوی، ۱۳۹۱: ۱۴).

۶.۴ امام خمینی و خلاقیت

آخرین ویژگی خاص انسان با کنش کامل از دیدگاه راجرز، خلاقیت است. به نظر راجرز، همه‌ی انسان‌های باشخصیت سالم که دارای کارکرد کامل هستند، بسیار خلاق می‌باشند و با وجود اینکه شرایط محیطی تغییر کند، به طور خلاق و سازگار زندگی می‌کنند. همراه با این خلاقیت، یک احساس خودانگیختگی وجود دارد. انسان با کنش کامل، سالم، خالق، خودانگیخته با محدودیت‌های اجتماعی و فرهنگی هم‌رنگی نشان نمی‌دهد چرا که حالت تدافعی نداشته و دلبسته‌ی ستایش دیگران نیست. این گونه افراد از چنان خلاقیت و خودانگیختگی برخوردارند که حتی با دگرگونی‌های دردناک مانند جنگ و بلایای طبیعی کنار می‌آیند. از اینروست که راجرز انسان با کنش کامل را پیشرو مناسب در روند تکامل بشر می‌داند؛ هنر مدیریت و رهبری در آینده شفاف نوآوری نمایان می‌شود و در فرایند تحلیل ذهنی، ایده‌پردازی و تولید فکر خود را نشان می‌دهند. انقلاب در پرتو روح خلاق امام، مراحل پرفرازونشیب خود را به سلامت گذراند و هر روز دستاوردی را به نمایش گذاشت. بعضی از مصادیق این خلاقیت عبارتند از:

۱. **اندیشه‌های نوین و پویا:** مهمترین نظریه‌ی سیاسی امام خمینی در دوران مبارزه، ارائه‌ی طرح جامعی از بحث ولایت فقیه است. ایشان در دوران تدریس، بازگشت اسلام به حوزه‌ی

سیاست و حکومت را در بحث جامع عقلی و نقلی مطرح ساخت و اهمیت، ضرورت بحث ولایت فقیه، اختیارات، شرایط و شئون و کاربردهای رهبری و ولی فقیه را مبسوط بیان کرد (شیداییان، ۱۳۸۹: ۱۱). در اندیشه‌ی سیاسی امام خمینی، جمهوریت شکل رژیم را تشکیل می‌دهد. شکل حقوقی رژیم وابسته به شرایط و مقتضیات جامعه است که توسط خود مردم تعیین می‌شود. با اینهمه، به نظر امام خمینی، جمهوری بهترین قالبی است که ما را به محتوای اجتماعی رژیم آینده و ترقی جامعه می‌رساند و نسبت به تشکیل حکومت اسلامی، امیدوار می‌نماید. از نظر ایشان جمهوری تنها یک پیشنهاد است و وی قصدی بر تحمیل آن بر ملت ایران ندارد و آن را به رفراندوم می‌گذارد. درعین حال معتقد است که مردم به پیشنهادشان رأی منفی نخواهند داد (فوزی، ۱۳۸۴). فقه پویا نیز در همین چارچوب خلاقیت فکری قرار می‌گیرد. امام خمینی معتقد است که اجتهاد شیعی بر اساس فقه جواهری و با تکیه بر دو عنصر سرنوشت‌ساز زمان و مکان، هر مشکل و مسئله‌ای را پاسخگو است و تغییرات در روابط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و توسعه‌ی جوامع و نوآوری‌های علمی مانع پویایی فقه شیعه نیست.

۲. فرهنگ‌سازی: تأثیر معنوی ادبیات سیاسی و فرهنگی امام خمینی که از آموزه‌های قرآنی و دینی سرچشمه گرفته است همگام با سیر پیروزی انقلاب، در فرهنگ و ادبیات عمومی مردم ایران تحول پدید آورد. واژه‌های وحدت، استقلال، آزادی، بیداری اسلامی، عزت، سعادت، شهادت، حفظ اسلام، انقلاب، حزب‌الله، برادری، فداکاری، ایثار، محرومان، شیطان بزرگ، استکبار، مستضعف، قیام، خودباوری، امداد الهی، بسیج، طاغوت، فجر، شجاعت، استقامت، خدمتگزاری، خودکفایی، دفاع و معنویت بیشترین و کاربردی‌ترین واژه‌های تحول‌آفرین در اندیشه‌ی امام خمینی است که به عنوان فرهنگ جامع انقلاب اسلامی با اعتقادات دینی مردم درهم تنیده شد.

۳. گره‌گشایی: شامل موارد و نمونه‌های زیر می‌شود:

الف. قضاوت تقلیدی: امام اذن به قضاوت تقلیدی دادند تا افراد مطلع از علم قضاوت بر مبنای نظرات و فتاوی امام و مجتهدین در محاکم قضایی، عدالت اسلامی را به اجرا گذارند.

ب. مجمع تشخیص مصلحت: اختلاف دیدگاه‌های فقهی و برداشت‌های متفاوت از مصلحت نظام و قانون اساسی در سیر تصویب طرح و لوایح میان مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان مشاهده می‌شد. این تضارب آراء مانع تصویب و اجرای قوانین

راهگشای نظام اسلامی بود و بازتاب سیاسی اجتماعی آن در شیوهی مدیریتی اجرایی ملموس شد. امام با توجه به نیاز دخالت ولی فقیه در حل معضلات نظام، گروهی از فقها و مسئولان نظام اسلامی را برای تشخیص موضوع حکم حکومتی و حل اختلاف میان شورای نگهبان و مجلس تعیین نمود تا مشکلات فرایند تصویب و اجرای قوانین موردنیاز سریع برطرف شود (شیداییان، ۱۳۸۷: ۱۹).

ج. در سطح جهان اسلام: امام بر اساس قاعدهی نفی سیل در طول جنگ تحمیلی، شعار «نه شرقی و نه غربی» را مطرح نمود و به تمام قدرت‌های استکباری خصوصاً آمریکا پاسخ منفی دادند. در واقع اعتلای اسلام در سیاست‌های نظام جهانی باعث عزت و استقلال نظام ایران شد و این موضوع در جنگ نابرابر ایران و عراق به اثبات رسید. امام خمینی تدبیری نیک اندیشید و در اولین ماه مبارک رمضان پس از انقلاب، آخرین جمعه‌ی هر ماه رمضان را روز قدس نامید و مشکل فلسطین را به یک مسئله‌ی اسلامی و جهانی تبدیل کرد تا تمام مسلمانان جهان نسبت به حل مسئله‌ی فلسطین و بیت‌المقدس احساس تعهد و تکلیف نمایند.

د. در سطح روابط بین‌الملل: که نامه به گورباچف، معروف‌ترین مصداق آن است.

۵. نتیجه‌گیری

هدف اصلی از مقاله‌ی حاضر، شناخت رفتار سیاسی امام خمینی (یا به عبارت دیگر، رفتارشناسی سیاسی امام خمینی) بر اساس نظریه‌ی روان‌شناسی انسان‌گرای کارل راجرز در جذب افراد در فرایند انقلاب اسلامی و تأسیس نظام آرمانی بود که بر اساس مؤلفه‌های پویایی شخصیت، پرهیز از ریاکاری، عمل‌گرایی یا همان آمادگی کسب تجربه، زندگی هستی‌دار، اعتماد به ارگانسم خود، احساس آزادی و خلاقیت، در نظر گرفته شده و مورد تحلیل قرار گرفت. در این پژوهش، با مراجعه به کتب، مقالات، سخنان و نوشته‌های ایشان و در بعضی موارد توصیف اطرافیان، سعی کردیم تا ویژگی‌های شخصیتی امام خمینی را با توجه به مؤلفه‌های مطرح‌شده، مطالعه نموده و سپس مصداق‌هایی را ارائه دهیم. امام خمینی در تحقق اهداف، روندی مستمر و رو به آینده داشته‌اند و از جامعیت و شخصیت علمی برخوردار بودند. مختصات بینشی ایشان شامل معیارهایی همچون توحیدمحوری، خردباوری و علم‌گرایی است. مختصات مَنشی عبارتند از منش اخلاقی، عرفانی، تربیتی و جدیت، مجاهدت، سختی‌پذیری که همگی حاکی از پویایی شخصیت است. هست. این پویایی شخصیتی در نحوه‌ی تعامل امام

خمینی با علما، نخبگان، توده‌های مردم و نیز مشهود است و علاوه بر آن، در حمایت امام از محرومان، اعتماد متقابل بین مردم و ایشان و همسو کردن حوزه و دانشگاه نیز دیده می‌شود. می‌توان از منظر روان‌شناسی سیاسی، بر ابعاد کاریزماتیک و نیز عقلانی و عملگرایی امام خمینی که جملگی در چارچوب نظریه‌ی روان‌شناسی انسان‌گرایی راجرز منعکس می‌شوند تأکید کرد و این ابعاد را در سیر تحولی انقلاب اسلامی ایران، از زمان شروع تا پیروزی و نیز در دوران تشکیل و تثبیت نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان نظام آرمانی و مطلوب، مشاهده نمود. در تمام دوران نامبرده، حضور مردم که انقلاب و نظام بدون آنها بی‌معناست، تحت تأثیر ویژگی‌های شخصیتی امام خمینی قرار داشته و در نتیجه به بسیج و مشارکت مردم در ساخت کشور و نظام منجر شده است.

کتاب‌نامه

- امام خمینی (۱۳۶۸)، *وصیت‌نامه‌ی الهی سیاسی*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- امام خمینی (۱۳۷۸)، *صحیفه‌ی امام: مجموعه آثار امام خمینی*، دوره ۲۲ جلدی، تهران: موسسه نشر امام خمینی.
- برزگر، ابراهیم (۱۳۹۲)، *روانشناسی سیاسی*، تهران: انتشارات سمت.
- برزگر، ابراهیم (۱۳۹۳)، *اندیشه سیاسی امام خمینی: سیاست به مثابه صراط*، تهران: انتشارات سمت.
- پیروز، علی آقا (۱۳۹۱)، *رویکرد مدیریتی به رهبری امام خمینی*، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- جرجانی، علی بن محمد (۱۳۷۰)، *التعریفات*، ج ۷، ترجمه عمران علیزاده، تهران: ناصر خسرو.
- حاجی حسن، ملیحه و زاهد غفاری هاشجین (۱۳۹۷)، «مؤلفه‌های رهبری امام خمینی در فرایند انقلاب اسلامی (با تأکید بر بعد ساختاری)»، *فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، سال هشتم، زمستان، شماره ۲۹، صص ۲۶-۳۹.
- خارستانی، اسماعیل و فاطمه سیفی (۱۳۹۴)، «اهداف و اصول و تربیتهای اخلاقی از دیدگاه امام خمینی»، *فصلنامه مهندسی فرهنگی*، شماره ۸۶، زمستان ۱۳۹۴.
- خسروی، حسن (۱۳۹۳)، *حقوق اساسی*، تهران: انتشارات پیام نور.
- درخشه، جلال و سید مهدی موسوی نیا (۱۳۹۷)، «مؤلفه‌های حکمرانی شایسته در سیره حکومتی پیامبر»، *فصلنامه پژوهشهای علمی و دینی*، بهار و تابستان ۱۳۹۷، شماره ۱.
- دهقانی، جلال الدین (۱۳۹۳)، *سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران*، تهران: انتشارات سمت.
- ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۷۸)، «سرمشق تکلیف‌گرایی در اندیشه امام خمینی»، *فصلنامه مصباح*، سال هشتم، شماره ۳۰.

- رضائیان، علی (۱۳۷۲)، «خودمدیریتی»، فصلنامه دانش مدیریت، بهار، شماره ۲۲.
- رضاییان، علی و همکاران. (۱۳۹۳)، «الگوی عملی مدیریت خویشتن، مبتنی بر کتاب چهل حدیث امام خمینی»، فصلنامه اندیشه مدیریت راهبرد. دوره ۸، بهار و تابستان، شماره ۸، صص ۲۴-۳۰.
- رفیعی، حسن. (۱۳۸۳)، اریکسون، فرزند خود و معمار هویت. تهران: نشر دانژه.
- رهر، عباسعلی و شاهوندی، بیژن (۱۳۹۶)، «بررسی پنج شاخص اخلاقی در اندیشه و عمل امام خمینی»، پژوهشنامه متین، دوره ۱۹، پاییز، شماره ۷۶.
- ستوده، امیر رضا (۱۳۸۱)، ناگفته‌هایی از زندگی امام خمینی، تهران: انتشارات پنجره، جلد اول.
- سهرابی، فرامرز (۱۳۹۳)، شکوفایی شخصیت و تبیین پدیدارشناختی شخصیت امام خمینی، تهران: موسسه چاپ و نشر عروج.
- سهرابی، محمدرضا (۱۳۹۷)، «روانشناسی شخصیت امام خمینی بر پایه انسان سالم کارل راجرز»، فصلنامه روانشناسی فرهنگی، بهار و تابستان ۱۳۹۷، شماره ۱.
- سید محمدی، رضا (۱۳۹۲)، «روانشناسی سیاسی رهبران جهان»، فصلنامه مطالعات سیاسی آزاد شهر.
- شاملو، سعید (۱۳۹۰)، مکتبها و نظریه‌ها در روانشناسی شخصیت، تهران: انتشارات رشد.
- شیدائیان، حسین (۱۳۷۸)، «نگاهی کوتاه بر نوآوریهای امام خمینی در نظریه‌پردازی و رهبری انقلاب»، فصلنامه حصون، زمستان، شماره ۱۸، صص ۱۷-۹۸.
- عبدالملکی، سعید (۱۳۹۶)، روانشناسی سیاسی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- فارسیان، محمدرضا و پور منوچهری، علی (۱۳۹۷)، «تداوم انقلاب اسلامی در پرتو فقه سیاسی اخلاق‌نگر با رویکردی برآرا امام خمینی»، فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، دوره ۴، تابستان، شماره ۱۶.
- فوزی، یحیی (۱۳۸۴)، اندیشه سیاسی امام خمینی. قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه.
- قاسم‌پور، رمضان و غفاری، زاهد و کشاورز، عباس (۱۳۹۶)، «مولفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی در جذب افراد بر اساس دیدگاه آدلر»، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال هفتم، زمستان، شماره ۲۵.
- مطهری، مرتضی (۱۳۶۸)، مجموعه آثار، تهران: صدرا.
- موسوی اردبیلی، عبدالغنی (۱۳۸۱)، تقریرات فلسفه امام خمینی. تهران: موسسه نشر آثار امام خمینی.
- نقی فقیهی، علی (۱۳۸۷)، «انسان از دیدگاه اسلام و مقایسه آن با راجرز»، فصلنامه مطالعات اسلام و روانشناسی، سال دوم. پاییز و زمستان، شماره ۳، صص ۶۹-۷۴.